

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Н.І. БЕРЕНДА

АУДИТ

КУРС ЛЕКЦІЙ

для студентів

напряму підготовки

6.030509 “Облік і аудит”

денної та заочної форм навчання

СХВАЛЕНО
на засіданні кафедри
обліку і аудиту
Протокол № 10
від 17.02.09 р.

КИЇВ НУХТ 2009

Беренда Н.І. Аудит: Курс лекцій для студ. напряму підготовки 6.030509
“Облік і аудит” денної та заочної форм навчання/ Уклад.: Беренда Н.І. – К.:
НУХТ, 2009. – 44с.

Рецензент **Л.М. Чернелевський**, к.е.н., проф.

Н.І. Беренда, к.е.н., доцент

© **Н.І. Беренда, 2009**

© **НУХТ, 2009**

Зміст

Тема 1. Суть, мета, завдання, функції та організаційні форми фінансово-економічного контролю	5
1.1. Виникнення та розвиток аудиту в системі фінансово-економічного контролю.....	5
1.2. Суть аудиту, його мета і завдання.....	6
1.3. Класифікація організаційних форм аудиторського контролю.....	7
1.4. Мета і завдання внутрішнього і зовнішнього аудиту.....	7
Тема 2. Організаційно-економічні і правові основи аудиторської діяльності	8
2.1.Огляд світових систем організації і управління аудиторської діяльності.....	8
2.2. Організація аудиту і управління ним в Україні.....	9
2.3. Аудиторські послуги.....	9
2.4. Стандарти аудиту.....	10
Тема 3. Предмет і метод аудиторської діяльності	11
3.1. Предмет аудиторської діяльності.....	11
3.2. Об'єкти аудиторської діяльності.....	11
3.3. Метод аудиторської діяльності.....	12
3.4. Визначення критеріїв аудиторської оцінки фінансової звітності.....	12
3.5. Методичні прийоми аудиторського контролю.....	13
Тема 4. Аудиторський ризик та організація роботи аудитора	14
4.1. Поняття аудиторського ризику.....	14
4.2. Модель визначення припустимого аудиторського ризику.....	14
4.3. Властивий ризик.....	15
4.4. Ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю.....	15
4.5. Ризик невиявлення помилок.....	15
4.6. Суттєвість та її взаємозв'язок з ризиком аудиторської перевірки.....	16
4.7. Професійна етика аудитора.....	17
Тема 5. Планування, стадії і процедури аудиторської перевірки та виявлення порушень	18
5.1. Стадії аудиторської перевірки.....	18
5.2. Планування аудиторської перевірки.....	18
5.3. Процедури аудиту.....	20
5.4. Поняття про аудиторські докази, їх джерела.....	20
5.5. Визначення і оцінка порушень.....	21
Тема 6. Робоча документація аудитора	24
6.1. Поняття робочих документів аудитора.....	24
6.2. Класифікація робочих документів аудитора.....	25
6.3. Методика ведення аудиторського досьє.....	25
6.4. Поняття про аудиторський звіт і аудиторський висновок.....	26
6.5. Структура аудиторського висновку.....	26
6.6. Види аудиторських висновків та їх зміст.....	27

Тема 7. Реалізація результатів аудиторської перевірки.....	31
Тема 8. Аудит щодо загрози банкрутства.....	32
Тема 9. Відповідальність аудитора.....	33
Тема 10. Міжнародний досвід юридичної відповідальності аудиторів перед третіми особами.....	35
Рекомендована література.....	39

ТЕМА 1. СУТЬ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Виникнення та розвиток аудиту в системі фінансово-економічного контролю.

1.2. Суть аудиту, його мета і завдання.

1.3. Класифікація організаційних форм аудиторського контролю

1.4. Мета і завдання внутрішнього і зовнішнього аудиту.

1.1. Виникнення та розвиток аудиту в системі фінансово-економічного контролю

Сучасний етап розвитку економіки країни вимагає гармонізації суспільних та економічних процесів у світове співтовариство. Перед студентами, майбутніми фахівцями – економістами, стоять завдання в подоланні цієї проблеми. Тому для студентів важливим є вивчення різних елементів передових технологій західної ринкової економіки, невід'ємним елементом якої є фінансово-економічний контроль взагалі та зокрема аудит.

Фінансово-економічний контроль являє собою систему спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта у соціальній сфері суспільства з метою встановлення відхилень від заданих параметрів. Суть контролю полягає в тому, що суб'єкт управління здійснює облік і перевірку того, як об'єкт управління виконує його настанови. Основною метою цієї функції є блокування відхилень діяльності суб'єкта управління від заданої соціальної програми, а в разі їх виявлення – приведення керованого суб'єкта до стійкого стану за допомогою усіх соціальних регуляторів.

За організаційними формами фінансово-економічний контроль в Україні поділяється на: державний; муніципальний; незалежний; контроль власника.

Державними контролюючими органами виступають міністерства, відомства та спеціалізовані органи державного контролю.

Муніципальний контроль здійснюють місцеві Ради народних депутатів.

Незалежний контроль – аудиторський.

Контроль власника – внутрішньосистемний, внутрішньогосподарський контроль.

За історіографічними джерелами можна стверджувати, що аудит як незалежний фінансово-економічний контроль має багатовіковий період розвитку. Розвиток контролю господарської діяльності пов'язаний з виникненням господарського обліку. Першими користувачами облікової інформації були рабовласники. Прагнучи, щоб управляючі їхнім майном забезпечували отримання якнайбільших доходів, не приховували їх і не розкрадали, власники, які їх наймали, призначали контролерів, які вислуховували звіти управляючих. На державному рівні створювалися спеціальні органи, які контролювали збір податків та державні витрати. З розвитком капіталістичного способу виробництва зростає роль податкової системи держав. Для вирішення колізій між податковими органами та управляючими, які представляли інтереси власників, державного контролю було недостатньо, адже він захищав лише інтереси держави, і тому виникає потреба в незалежному контролі, який отримав назву *аудит* (від лат. Audit -

слухати).

Становлення аудиторської перевірки в сучасному розумінні цього поняття припадає на початок 19 ст. і пов'язане з найрозвиненішою країною того часу - Великобританією. В 1862 році у Великобританії виходить серія законів про компанії, згідно з якими останні зобов'язані один раз протягом року запрошувати незалежного аудитора для перевірки і підтвердження звітності та звітування перед акціонерами. Аналогічні рішення щодо обов'язкового незалежного аудиту були прийняті у Франції (1867р.), США (1896 р.), Німеччині (1931 р.).

Необхідність аудиту зумовлена наступними факторами:

- потребами інвесторів: інвестори не мають впевненості щодо повноти і достовірності показників фінансової звітності;
- теорією агентів: агенти (власники), як правило, наймають для управління виконавчих менеджерів, ефективність управління яких перевіряє незалежний аудитор;
- теорією мотивації: виконавці менеджери будуть більш відповідально відноситися до виконання професійних функцій, якщо знатимуть про обов'язковість аудиту.

1.2. Суть аудиту, його мета і завдання

Аудит - процес, за допомогою якого компетентний незалежний фахівець накопичує і оцінює свідчення про інформацію, яка піддається кількісній оцінці та відноситься до специфічної господарської системи, щоб визначити і висловити в аудиторському висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям.

В Україні аудиторська діяльність регулюється Законом України “Про аудиторську діяльність” №3125-ХІІ від 22.04.1993р. в редакції Закону №140-V від 14.09.2006р., який визначає правові та фінансово-економічні засади здійснення аудиторської діяльності. Закон спрямований на створення системи незалежного фінансово-економічного контролю з метою захисту інтересів власників і поширюється на усі господарюючі суб'єкти незалежно від форм власності та видів діяльності.

Відповідно до Закону України “Про аудиторську діяльність” - *аудит* – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності з метою висловлення незалежної думки аудитора про їх достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, П(С)БО та інших правил згідно із вимогами користувачів.

Аудит може проводитися з ініціативи господарюючого суб'єкта, а також у випадках, передбачених чинним законодавством. Згідно зі статтею 8 Закону України “Про аудиторську діяльність” проведення аудиту є обов'язковим для:

- підтвердження повноти та достовірності річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності ВАТ, підприємств-емітентів облігацій, професійних учасників РЦП, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких підлягає офіційному оприлюдненню;
- перевірки фінансового стану засновників комерційних банків, акціонерних товариств, інвестиційних фондів, холдінгових компаній, бірж та

інших фінансових посередників;

- перевірки емітентів цінних паперів при отриманні ліцензії на здійснення професійної діяльності на РЦП;
- при порушенні питання про визнання неплатоспроможним або банкрутом;
- в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

1.3. Класифікація організаційних форм аудиторського контролю

В залежності від завдань замовника аудит виконує різні функції. В відповідності до організаційних принципів і класифікаційних ознак аудит поділяється на:

За організаційними ознаками: державний, муніципальний, внутрішній, незалежний.

За процесуальними ознаками: однопредметний; багатопредметний; комісійний.

За змістом і функціями в управлінні: запобіжний; перманентний; ретроспективний; стратегічний.

За формою: зовнішній і внутрішній.

За масштабами роботи: загальний і локальний.

1.4. Мета і завдання внутрішнього і зовнішнього аудиту

Мета і завдання внутрішнього аудиту полягає в забезпеченні збереження власності, економному використанні матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, виконанні завдань, нормативів, правильності ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності тощо.

Метою і завданням зовнішнього аудиту є підтвердження правильності ведення обліку, складання звітності та оцінка відповідності внутрішнього аудиту політиці і меті діяльності суб'єкта господарювання.

Внутрішній аудит вирішує наступні завдання:

- визначає систему контролю за активами, зобов'язаннями і власним капіталом підприємства; перевіряє відповідність цієї системи політиці підприємства; виконує експертну науково обґрунтовану оцінку фінансово-господарських операцій; аналізує ситуації ризику.

Зовнішній аудит вирішує наступні завдання: аналізує системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю; досліджує фінансову та операційну інформацію щодо відповідності її визначеним критеріям; аналізує ефективність та економічність управлінських рішень на різних рівнях їх прийняття; розробляє проекти управлінських рішень; здійснює фінансовий аналіз; розробляє стратегічний прогноз.

Контроль знань:

1. Поняття аудиту та його сутність
2. Аудит як функція управління
3. Аудит як вид підприємницької діяльності
4. Історія виникнення і розвитку аудиту
5. Класифікація форм аудиторського контролю
6. Відмінність між зовнішнім і внутрішнім аудитом.

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ І ПРАВОВІ ОСНОВИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Огляд світових систем організації і управління аудиторської діяльності.

2.2. Організація аудиту і управління ним в Україні.

2.3. Аудиторські послуги.

2.4. Нормативи аудиту.

2.1. Огляд світових систем організації і управління аудиторської діяльності

Сукупність елементів системи організації аудиторської діяльності, необхідна і достатня для ефективного функціонування такої системи, а саме:

- закон про аудит;
- нормативний акт щодо обов'язковості аудиту;
- міжнародні чи національні стандарти аудиту;
- наявність органу управління системою організації аудиторської діяльності, який має представництва в регіонах країни і штатний персонал;
- система підготовки, стажування і атестації аудиторів;
- державне ліцензування аудиторської діяльності;
- фінансування системи організації аудиторської діяльності;
- законодавче обмеження діяльності аудиторів;
- контроль якості роботи аудиторів і дотримання учасниками ринку аудиторських послуг законодавчих і нормативних актів з питань аудиту;
- наявність обов'язкової системи принципів і норм поведінки аудиторів.

У світовій практиці існують дві принципові концепції регулювання аудиторської діяльності. Перша концепція поширена в країнах континентальної Європи (Німеччина, Франція, Австрія, Іспанія), де аудит орієнтований головним чином на державні органи як основних користувачів аудиторських висновків. В цих країнах аудиторська діяльність суворо регламентується централізованими органами, на які фактично покладаються функції державного контролю за аудиторською діяльністю.

Друга концепція розвинулася в англійських країнах (США, Великобританія), де аудиторська діяльність є певною мірою саморегульованою. Тут аудит орієнтований переважно на потреби акціонерів, інвесторів, кредиторів. Регулювання аудиторської діяльності в цих країнах здійснюється в основному професійними громадськими аудиторськими об'єднаннями. При цьому аудиторські організації мають велику самостійність, самі здійснюють підготовку аудиторів, присвоюють їм відповідну кваліфікацію і надалі стежать за тим, наскільки сумлінно і кваліфіковано аудитори виконують свої професійні обов'язки.

Узагальнення результатів теоретичних і аналітичних досліджень в галузі аудиту дозволяє зробити висновок про необхідність комплексного підходу до організації аудиторської діяльності. З використанням системного підходу до процесу управління аудиторською діяльністю існує алгоритм, згідно якого всі етапи управління в залежності від функцій поділяють на 5 блоків: планування; організація; операційна функція; контроль; мотивація.

2.2. Організація аудиту і управління ним в Україні

Україна належить до країн переважно професійного регулювання аудиторської діяльності.

Аудит здійснюється незалежними особами – аудиторами, які можуть працювати самостійно або в фірмах і уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Аудитором може бути особа, яка має кваліфікаційний сертифікат на право здійснення ним аудиторської діяльності на території України, що видається на 5 років особам, які мають стаж роботи за фахом (аудитора, бухгалтера, ревізора, юриста, фінансиста, економіста) не менше трьох років. Аудиторам забороняється безпосередньо займатися торговельною, посередницькою та виробничою діяльністю, що не виключає їх права отримувати дивіденди від акцій та доходи від інших корпоративних прав. Аудитор має право займатися аудиторською діяльністю індивідуально або створити фірму.

Аудиторська фірма – це організація, яка займається виключно наданням аудиторських послуг. Аудиторські фірми можуть створюватися на основі будь-яких форм власності. Аудиторська фірма здійснює свою діяльність відповідно до статутних документів, затверджених і зареєстрованих у встановленому порядку.

Аудиторська діяльність в Україні регулюється професійною організацією – Аудиторською палатою України (АПУ). Вона функціонує як незалежний самостійний орган на засадах самоврядування. Згідно зі Статутом головним завданням АПУ є сприяння розвитку аудиту в Україні, вирішення на єдиній методологічній основі принципових питань аудиторської діяльності. Аудиторська палата України:

- здійснює сертифікацію суб'єктів, що мають намір займатися аудиторською діяльністю;
- вносить до Регістру суб'єктів аудиторської діяльності аудиторські фірми та аудиторів;
- розглядає скарги щодо діяльності окремих аудиторів та аудиторських фірм з питань їх компетенції;
- застосовує до аудиторів заходи впливу за неналежне виконання своїх професійних обов'язків у вигляді попередження, зупинення дії сертифікату на термін до одного року або анулювання сертифікації;
- розробляє та затверджує норми аудиторської діяльності, стандарти і методичні рекомендації на проведення аудиту;
- вивчає ринок аудиторських послуг для задоволення його попиту;
- готує пропозиції з питань розвитку аудиту в Україні та вносить їх на розгляд відповідних інстанцій.

2.3. Аудиторські послуги

Характер робіт, що виконуються аудиторськими фірмами, визначається статутом та укладеними договорами. В практичній діяльності окрім перевірки повноти і достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання аудиторські фірми значну питому вагу часу приділяють наданню аудиторських

послуг. Під наданням аудиторських послуг (супутніх робіт) розуміється підприємницька діяльність, здійснювана аудиторською фірмою окрім проведення аудиторських перевірок.

Аудиторські послуги поділяються на дві групи. До першої відносяться послуги, сумісні з проведенням у господарюючого суб'єкта обов'язкової аудиторської перевірки

До другої групи відносяться послуги, не сумісні з проведенням у господарюючого суб'єкта обов'язкової аудиторської перевірки.

Супутні аудиту послуги поділяються також на: послуги дії; послуги контролю; інформаційні послуги.

2.4. Стандарти аудиту

Аудит належить до високоінтелектуальних видів діяльності. Робота аудитора, спрямована на підвищення її ефективності і уніфікацію аудиторської практики регламентована. У високоінтелектуальних видах діяльності регламентація має переважно рамковий характер, тобто стосується в основному не змісту діяльності, а умов її здійснення, оформлення процесу цієї діяльності і її результатів, відносин робітника з зовнішнім середовищем.

Міжнародна федерація бухгалтерів (1977 р.) називає аудиторські регламенти міжнародними стандартами аудиту (МСА) і супутніх робіт (СР). В деяких країнах, зокрема в Великобританії, нормативи називають нормами, стандартами аудиту. Під ними розуміють основні принципи, яких необхідно дотримуватися при здійсненні аудиторських перевірок. Нормативи аудиту – це загальні керівні матеріали для допомоги аудиторам в виконанні їх обов'язків з аудиту завершеної фінансової звітності. Розробкою стандартів аудиту займаються професійні організації: на міжнародному рівні – Міжнародна федерація бухгалтерів (ІФАС), в США - Американський інститут присяжних бухгалтерів (АІСРА), в Україні - Аудиторська палата України (АПУ).

Рішенням № 122 від 18.04.03 р. АПУ прийняла в якості національних СА Стандарти та етапи МФБ.

Контроль знань

1. Законодавче і нормативне регулювання аудиторської діяльності в Україні.
2. Концептуальні підходи регулювання аудиторської діяльності в країнах з ринковою економікою.
3. Аудиторська палата України, порядок її створення і діяльності.
4. Повноваження Аудиторської палати України.
5. Сертифікація аудиторів в Україні.
6. Аудитор і аудиторська фірма, їх права та обов'язки.
7. Міжнародні стандарти аудиту.
8. Організація діяльності аудиторської фірми
9. Аудиторські послуги, сумісні з проведенням у клієнта обов'язкової аудиторської перевірки.
10. Аудиторські послуги, несумісні з проведенням у клієнта обов'язкової аудиторської перевірки.

ТЕМА 3. ПРЕДМЕТ І МЕТОД АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Предмет аудиторської діяльності.

3.2. Об'єкти аудиторської діяльності.

3.3. Метод аудиторської діяльності.

3.4. Визначення критеріїв аудиторської оцінки фінансової звітності.

3.5. Методичні прийоми аудиторського контролю.

3.1. Предмет аудиторської діяльності

Аудит базується на оцінці стану відповідних аспектів діяльності економічних систем – окремих підприємств, комплексів тощо. Перш за все мова йде про оцінку достовірності і повноти фінансової звітності, яка містить інформацію про стан активів, зобов'язань та власного капіталу господарюючого суб'єкта. Підтвердження аудитором звітності є обов'язковою умовою взаємовідносин господарюючого суб'єкта з акціонерами, податковою системою, іншими контрагентами. Реальність фінансової звітності – основний традиційний об'єкт аудиту. Сфера аудиторської діяльності в сучасних умовах значно розширилася за рахунок аудиторських послуг. Головна увага приділяється підвищенню ефективності системи управління господарюючим суб'єктом і перш за все системи внутрішнього контролю. Таким чином, результатом аудиту можуть бути висновки про стан об'єктів (достовірність бухгалтерського обліку і фінансової звітності, чинність та цілеспрямованість господарських операцій, фінансовий стан тощо), а аудиторських послуг – можливий стан об'єктів в майбутньому (прогнозовані економічні показники, якісні характеристики організаційної структури управління тощо).

Звідси предметом аудиторської діяльності є стан економічних, організаційних, інформаційних та інших характеристик системи, що знаходяться в сфері аудиторської оцінки.

Предмет аудиторської діяльності має багато спільного з предметом документальної ревізії та економічного аналізу.

3.2. Об'єкти аудиторської діяльності

Під об'єктами аудиторської діяльності розуміють окремі або взаємопов'язані економічні, організаційні, інформаційні та інші сторони функціонування системи, що досліджується, стан яких може бути оцінено кількісно і якісно.

Аудитор має справу з об'єктами різноманітними за складом, відношенням до сфер діяльності тощо. Це вимагає застосування певної класифікаційної системи, яка б забезпечувала цілісну уяву про предмет аудиту.

В залежності від *виду* об'єкти аудиторської діяльності поділяються на наступні групи:

- ресурси;
- господарські процеси;
- економічні результати діяльності;
- організаційні форми управління;
- методи управління;
- функції управління.

За *ознакою складності* об'єкти поділяють на дві групи:

- сукупні ресурси і господарські процеси та цілісні системи управління;
- групи ресурсів і господарських процесів та окремі ланки системи управління.

По відношенню до сфери діяльності доцільно виділяти об'єкти сфери постачання, виробництва, збуту, управління тощо.

За часом розрізняють об'єкти, стан яких оцінюється в: минулому; теперішньому; майбутньому.

За характером оцінки розрізняють об'єкти, стан яких оцінюється: кількісно; якісно; кількісно і якісно.

За тривалістю знаходження в полі діяльності аудиту можна виділити наступні групи:

- ті, що постійно знаходяться в полі діяльності;
- ті, з яких періодично проводиться аудиторська оцінка.
- ті, що вимагають разової оцінки.

По відношенню до видів аудиту виділяють об'єкти внутрішнього і зовнішнього аудиту.

Системний підхід до класифікації об'єктів аудиторської діяльності визначає використання специфічних прийомів, що складають метод аудиторської діяльності.

3.3. Метод аудиторської діяльності

Спосіб дослідження явищ, процесів, створених людиною систем являє собою метод діяльності. Основою дослідження є діалектичний метод.

Метод аудиторської діяльності – це сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан об'єктів, що досліджуються.

Велика кількість цих прийомів об'єднується в три групи.

Прийоми першої групи дозволяють визначити кількісний стан об'єкта

Прийоми другої групи дозволяють зіставити показники.

Прийоми третьої групи пов'язані з оцінкою минулого, теперішнього і майбутнього стану об'єктів аудиторської перевірки.

3.4. Визначення критеріїв аудиторської оцінки фінансової звітності

Головною проблемою в досягненні мети аудиту – оцінці фінансової звітності - є вирішення питання: на що спрямувати роботу аудитора, адже в завдання аудитора не входить підтвердження абсолютної точності всіх бухгалтерських записів і реєстрів. Враховуючи це, аудитор повинен знати критерії аудиторської оцінки фінансової звітності. До ознак аудиторської оцінки необхідно віднести наступні:

повнота;

оцінка;

фактична наявність;

правильність відображення;

чинність;

відповідність;

постійність;

критерій обачності.

3.5. Методичні прийоми аудиторського контролю

Перелік ознак оцінки фінансової звітності є основою для визначення способів і прийомів, які ефективно використовуються при перевірці певного об'єкту аудиту.

Власні методичні прийоми аудиторського контролю можна об'єднати в наступні групи:

органолептичні;

розрахунково-аналітичні;

документальні;

узагальнення і реалізація результатів аудиту.

В світовій і національній аудиторській практиці знаходять широке застосування наступні методи і прийоми.

Метод опитування;

Письмове запитання;

Метод аналітичного огляду;

Прийом анкетування;

Прийом тестування.

В практичній діяльності аудитор повинен вирішувати самостійно, які конкретно способи і прийоми доцільно застосовувати для оцінки фінансової звітності за певними ознаками. Подальший вибір способів і прийомів аудиторської перевірки в відповідності до ознак є проблемою окремих етапів проведення аудиту.

Контроль знань:

1. Предмет аудиторської діяльності.
2. Метод аудиторської діяльності.
3. Які методи аудиту належать до загальнонаукових методів?
4. Класифікація об'єктів аудиторської діяльності.
5. Власні методичні прийоми аудиту.
6. У чому полягає сутність інвентаризації?
7. У чому полягає сутність суцільного способу перевірки?
8. Критерії оцінки аудитором фінансової звітності.

ТЕМА 4. АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ АУДИТОРА

4.1. Поняття аудиторського ризику.

4.2. Модель визначення припустимого аудиторського ризику.

4.3. Властивий ризик.

4.4. Ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю.

4.5. Ризик невиявлення помилок.

4.6. Суттєвість та її взаємозв'язок з ризиком аудиторської перевірки.

4.7. Професійна етика аудитора.

4.1. Поняття аудиторського ризику

Аудиторська діяльність вимагає від аудитора самостійних дій, обґрунтувань та прийняття рішень і супроводжується певним ризиком. Згода аудитора на проведення перевірки фінансової звітності або відмова від неї, складання плану перевірки залежать від аудиторського ризику.

Аудиторський ризик означає той ризик, який бере на себе аудитор, коли видає висновок про повноту і достовірність даних фінансової звітності, в той час, як можливо в ній містяться похибки, неточності, інші недоліки, що не потрапили в поле зору аудитора.

Згідно з МСА 400 “Оцінка ризиків та внутрішній контроль” *ризик аудиту або загальний аудиторський ризик* – це ризик того, що аудитор може висловити неадекватну думку у тих випадках, коли в документах фінансової звітності існують суттєві перекручення. Інакше кажучи, за невірно підготовленою звітністю буде представлено аудиторський висновок без зауважень.

Ризик аудиту має три складові:

Властивий ризик;

Ризик контролю;

Ризик невиявлення помилок.

4.2. Модель визначення припустимого аудиторського ризику

Аудиторський ризик можна представити в вигляді моделі припустимого аудиторського ризику

$$ПАР = ВР * РК * РН, \text{ де}$$

ПАР – припустимий аудиторський ризик (ступінь готовності аудитора признати, що фінансова звітність може містити суттєві похибки після завершення аудиту і висловлення стандартного аудиторського висновку без обумовлень);

ВР – властивий ризик (ступінь очікування аудитором того, що існує похибка в сегменті і що вона перевищує припустиму величину до перевірки системою внутрігосподарського контролю);

РК – ризик контролю (ступінь очікування аудитором, що похибки в сегменті, що перевищують припустиму величину, не будуть попереджені, ні виявлені системою внутрігосподарського контролю);

РН – ризик невиявлення (ступінь готовності аудитора признати, що аудиторські свідоцтва того або іншого сегменту не дозволять виявити похибки, що перевищують припустиму величину, якщо ці похибки мають місце).

ПАР – це суб'єктивно встановлений рівень ризику. Бажаним є розумно низький рівень ПАР. Це залежить від того: по-перше, до якого ступеню зовнішні користувачі покладаються на фінансову звітність; по-друге, наскільки вірогідно виникнення у клієнта фінансових труднощів після надання аудиторського висновку.

При цьому слід пам'ятати, що аудитор не може повністю довіряти системам обліку і внутрішнього контролю підприємства-клієнта. У такому випадку ризик контролю зводиться до нуля ($RK = 0$), а це означає, що і припустимий аудиторський ризик дорівнюватиме нулю, чого не може бути.

Аудитор не може дозволити собі встановити високий рівень ризику невиявлення помилок ($RH > 50\%$) при високих ризиках систем обліку і внутрішнього контролю.

Аудиторська перевірка вважається проведеною на належному рівні, якщо аудитор встановить низький ризик невиявлення ($RH = 1\%$) за умови повної недовіри до систем обліку і внутрішнього контролю підприємства-клієнта.

В процесі перевірки, отримуючи додаткову інформацію про клієнта, аудитор може змінити свою оцінку ПАР.

4.3. Властивий ризик

Властивий ризик обернено пропорційний ризику невиявлення і прямо пропорційний кількості свідочств. Оцінюючи властивий ризик, аудитор повинен врахувати ряд чинників:

- характер бізнесу клієнта;
- чесність адміністрації;
- мотиви поведінки клієнта;
- результати попереднього аудиту;
- первісний та повторний аудит;
- взаємопов'язані сторони;
- нетрадиційні операції;
- професіоналізм, що необхідний для правильного запису сальдо рахунків;
- вірогідність привласнення активів клієнта.

4.4. Ризик контролю

Ця складова аудиторського ризику являє собою оцінку ефективності системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю підприємства-клієнта з точки зору їх здатності попереджати і виявляти помилки. Ризик контролю складається з двох компонентів: ризику системи бухгалтерського обліку і ризику системи внутрішнього контролю. Існує ризик, що помилок не вдасться завчасно запобігти і що вони будуть допущені і їх не буде виявлено після виникнення. Ефективність внутрішнього контролю не залежить від аудиторської перевірки, аудитор лише оцінює систему внутрішнього контролю та її ефективність.

4.5. Ризик невиявлення помилок

Ризик невиявлення помилок – це та частка похибок при проведенні аудиторської перевірки, яку аудитор може собі дозволити при тих системах бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю підприємства-клієнта, що

склалися на момент проведення аудиту. Ризик невиявлення визначає кількість свідоцтв, які аудитор планує зібрати. Ризик невиявлення помилок існує завжди, навіть у тих випадках, коли аудитор досліджує 100% залишків за рахунками бухгалтерського обліку або класами операцій, оскільки аудитор може вибрати невідповідну аудиторську процедуру, неправильно використати таку процедуру або перекрутити тлумачення результатів аудиту.

Властивий ризик і ризик контролю не залежать від аудитора, він не може на них вплинути, вони існують незалежно від аудиторської перевірки і є результатом діяльності підприємства-клієнта. Ризик невиявлення помилок є результатом проведення аудиторської перевірки, наслідком виконаної аудитором роботи. За цей ризик аудитор несе повну відповідальність, тобто цей ризик визначає ступінь якості і професіоналізму аудитора.

4.6. Суттєвість та її взаємозв'язок з ризиком аудиторської перевірки

Аудиторські фірми в ході проведення перевірок не повинні встановлювати достовірність фінансової звітності з абсолютною точністю, але зобов'язані встановлювати її достовірність у всіх суттєвих відношеннях.

Під достовірністю фінансової звітності у всіх суттєвих відношеннях розуміється такий ступінь точності показників звітності, при якому кваліфікований користувач цієї звітності спроможний зробити на її підставі правильні висновки і прийняти правильні управлінські рішення.

Аудитор зобов'язаний приймати до уваги дві сторони суттєвості в аудиті: якісну і кількісну.

З якісної точки зору аудитор повинен використовувати свої професійні судження для того, щоб визначити, чи носять суттєвий характер відмічені в ході перевірки відхилення порядку здійснених клієнтом фінансових і господарських операцій від вимог чинного законодавства.

З кількісної точки зору аудитор повинен оцінити, чи перевищують окремо або в сумі виявлені відхилення (з урахуванням прогнозованої величини невиявлених відхилень) кількісний критерій, тобто рівень суттєвості.

Під *рівнем суттєвості* розуміється те граничне значення похибки фінансової звітності, починаючи з якої кваліфікований користувач цієї звітності з великим ступенем вірогідності не в змозі зробити на її підставі правильні висновки та прийняти правильні управлінські рішення.

Відповідно до МСА 320 "Суттєвість в аудиті" інформація є суттєвою, якщо її відсутність або перекручення може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності підприємств.

Суттєвість – це відносний показник.

В аудиторській практиці США дотримуються наступних приблизних норм:

- помилка понад 10% суттєва;
- помилка в межах від 5 до 10% може бути суттєвою;
- помилка менше 5% несуттєва.

При плануванні аудиторської перевірки аудитор зобов'язаний враховувати чинники, що можуть викликати суттєві перекручення фінансової

звітності. На підставі аналізу того, яке значення рівня суттєвості приймає аудитор для перевірки і які особливості залишків та оборотів по рахунках бухгалтерського обліку, аудитор повинен вирішити, які статті обліку він буде вивчати особливо уважно і в яких випадках буде застосовувати аналітичні процедури для зниження загального аудиторського ризику.

Аудитор зобов'язаний прийняти до уваги, що між рівнем суттєвості і аудиторським ризиком має місце обернений зв'язок:

- чим вищий рівень суттєвості, тим нижчий аудиторський ризик;
- чим нижчий рівень суттєвості, тим більший аудиторський ризик.

В випадках, якщо під час перевірки аудитор приймає рішення про використання більш низьких значень рівня суттєвості, він зобов'язаний вжити заходів до зниження аудиторського ризику, або:

- знизити, якщо це можливо ризик контролю, для чого необхідно передбачити в ході перевірки додаткові аудиторські процедури;
- знизити ризик невиявлення помилок.

4.7. Професійна етика аудитора

На аудитора покладається відповідальність за висновки по фінансовій звітності перед багатьма зацікавленими сторонами: власниками, державою, банками, біржами тощо. Виконуючи професійні обов'язки аудитор повинен дотримуватися професійної етики та вимог, що пред'являються до кваліфікації аудитора законодавством України. В Кодексі професійної етики аудитора серед фундаментальних засад етики аудиторів виділені: *чесність; об'єктивність; конфіденційність; професійна поведінка; професійні норми; професійна компетентність; незалежність.*

Аудитор не має права проводити аудит господарюючого суб'єкта, де він:

- має прямі родинні відносини з керівництвом;
- має особисті майнові інтереси;
- має непряму фінансову зацікавленість у клієнті;
- є членом керівництва, засновником, власником чи співробітником;
- є співробітником чи співвласником дочірнього підприємства, філіалу чи представництва.

Контроль знань:

1. Поняття суттєвості в аудиті.
2. Аудиторський ризик та його складові.
3. Властивий ризик та фактори, що на нього впливають.
4. Ризик системи внутрішнього контролю та фактори, що на нього впливають.
5. Ризик невиявлення помилок та фактори, що на нього впливають.
6. Взаємозв'язок складових аудиторського ризику.
7. Модель визначення величини припустимого аудиторського ризику.
8. Фундаментальні засади професійної етики аудитора.

ТЕМА 5. ПЛАНУВАННЯ, СТАДІЇ І ПРОЦЕДУРИ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ

- 5.1. Стадії аудиторської перевірки.
- 5.2. Планування аудиторської перевірки.
- 5.3. Процедури аудиту.
- 5.4. Поняття про аудиторські докази, їх джерела.
- 5.5. Визначення і оцінка порушень.

5.1. Стадії аудиторської перевірки

Аудиторська перевірка розподіляється на окремі складові, які називають стадіями або етапами. Можна виділити наступні етапи аудиторської перевірки:

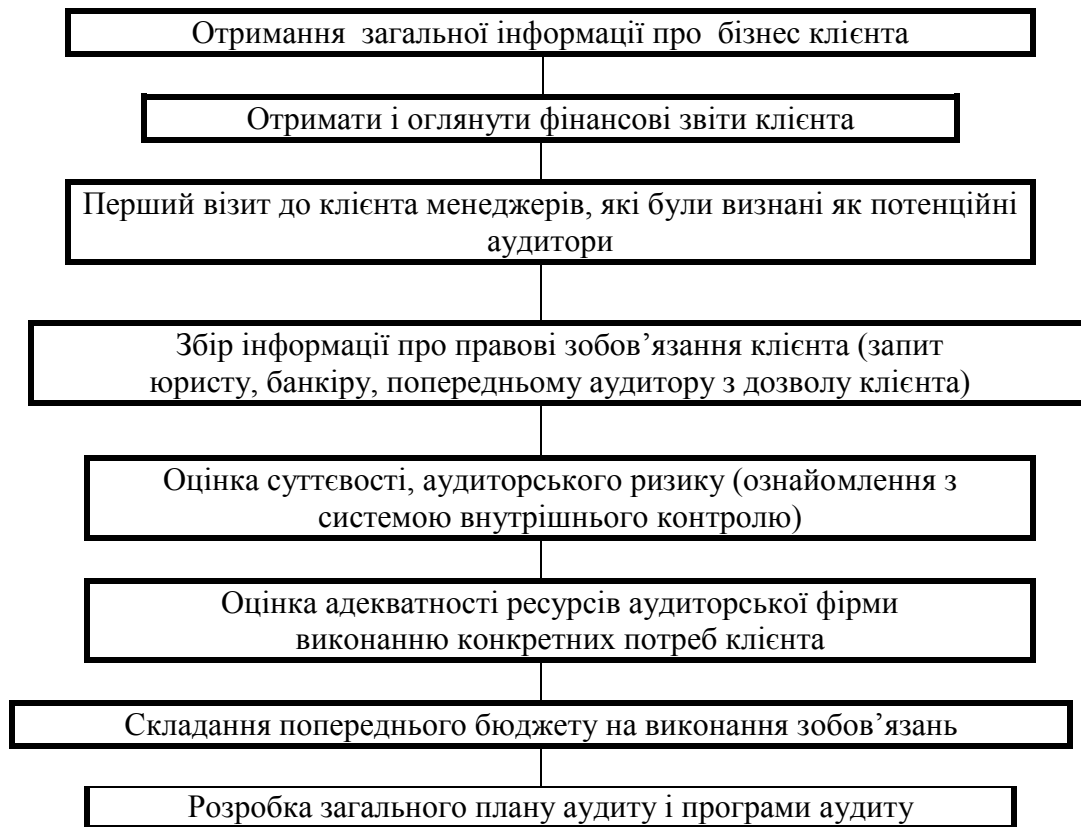
- підготовчий: передбачає попереднє дослідження об'єкту перевірки та укладання договору;
- проміжний: дослідження систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, розробка плану та програми аудиту;
- основний: перевірка даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності з метою встановлення ступеня їх достовірності і повноти визначеним критеріям;
- завершальний: підготовка і передача клієнту підсумкових документів.

5.2. Планування аудиторської перевірки

Ефективна організація управління аудиторським процесом передбачає дотримання певних етапів проведення аудиторської перевірки. Першим етапом виступає планування.

Відповідно до МСА 300 “Планування” аудиторська перевірка має бути належним чином спланована. Планування дасть аудитору можливість отримати достатню кількість доказів про стан справ клієнта, що, в свою чергу, збереже гарну репутацію серед представників професії та зведе до мінімуму правові зобов'язання; допоможе утриматися в розумних межах витрат на аудит і це забезпечить конкурентоспроможність аудиторської фірми; дозволить запобігти непорозумінням з клієнтом, що забезпечить добрі взаємовідносини з ним та подальшу співпрацю.

Аудитор повинен планувати свою роботу так, щоб мати можливість ефективно провести аудиторську перевірку. Планування має ґрунтуватися на попередньому вивченні особливостей бізнесу клієнта (МСА 310 “Знання бізнесу”). Перш ніж прийняти пропозицію від клієнта щодо проведення аудиту, аудиторіві необхідно отримати попередню інформацію про його бізнес. Якщо аудиторська перевірка клієнта передбачається вперше, на початковій фазі роботи доцільно використовувати наступну схему планування аудиту:

Після досягнення домовленості між аудиторською фірмою та клієнтом про проведення аудиторської перевірки рекомендується перед початком роботи скласти лист-пропозицію, в якому визначаються завдання і масштаб аудиту, межі відповідальності аудитора перед клієнтом, форми подання звіту та висновку та інші моменти, про які аудитор вважає необхідним домовитися до початку роботи (тривалість роботи, сума гонорару). Після підготовки листа-пропозиції (аудиторського меморандуму) укладається договір на проведення аудиту і вже потім складається план і програма аудиту в письмовій формі.

В плані аудиту передбачається перелік загальних питань основних напрямів аудиторської перевірки. Першочерговому плануванню підлягають аудиторські перевірки фінансової звітності, далі планується надання аудиторських послуг. Зміст програми аудиту залежить від розміру, виду і специфіки клієнта, умов договору на проведення аудиту, особливостей методики і техніки, що їх використовує аудитор під час перевірки. Програма повинна бути ретельною і використовуватися в якості інструкції для підлеглих, що приймають участь в проведенні перевірки та в якості засобу контролю. Програма аудиторської перевірки виконується по етапах:

1. Аудиторська оцінка організації і стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю і якості фінансової звітності клієнта.
2. Аудиторська перевірка фінансово-господарської діяльності клієнта.
3. Консультаційні послуги, рекомендації по усуненню виявлених недоліків, надання аудиторського висновку і звіту.

Протягом аудиторської перевірки загальний план аудиту і програма можуть уточнюватися і переглядатися, тому що існує ймовірність змін умов і напрямків аудиту, можливість отримання інших результатів після проведення

аудиторських процедур, ніж ті, які раніше очікувалися аудитором. Події чи мотиви, що примусили аудитора внести значні зміни до аудиторської програми, оформлюються ним документально.

5.3. Процедури аудиту

Після прийняття зобов'язань по виконанню аудиторської перевірки аудитор повинен провести аудиторські процедури, узгоджені з клієнтом.

Аудит представляє собою сукупність певних дій аудитора з перевірки фінансової звітності. Такі дії аудитора називаються аудиторськими процедурами.

Аудиторські процедури можуть бути представлені наступним чином:

- розуміння діяльності клієнта, його організації, галузі, в якій здійснюється ця діяльність;
- отримання і аналіз інформації про діяльність клієнта в цілому та інформації про бухгалтерський облік і відображення господарських операцій;
- вивчення форми і методів обліку, визначення їх відповідності вимогам;
- аналіз форм і методів обліку з письмовим викладенням фактів.

Серед аудиторських процедур значну роль відіграють аналітичні процедури. У світовій практиці аудиторської перевірки аналітичні процедури вважаються настільки важливими, що їх застосування виправдано вимагати при будь-якому виді аудиту.

Аналітичні процедури являють собою різновид перевірок фінансової інформації шляхом проведення досліджень і порівнянь даних і тенденцій. Аналітичні процедури включають вивчення співвідношень:

- елементів фінансової інформації;
- між фінансовою і нефінансовою інформацією, в т. ч. порівняння фактичних сум з очікуваними.

Згідно з МСА 520 “Аналітичні процедури” з 1988 року застосування аналітичних процедур є обов'язковим при проведенні аудиту, метою якого є висловлення думки щодо достовірності фінансової інформації клієнта.

5.4. Поняття про аудиторські докази, їх джерела

Основною, найбільш важливою і відповідальною роботою аудитора є підготовка аудиторського доказу по об'єктах контролю. На основі аналізу і узагальнення даних аудиторських доказів аудитор робить висновки про правильність ведення бухгалтерського обліку і достовірність фінансової звітності.

Відповідно до МСА 500 “Аудиторські докази” під аудиторськими доказами слід розуміти інформацію, одержану аудитором для вироблення думок, на яких ґрунтується підготовка аудиторського висновку та звіту.

Джерелами аудиторських доказів можуть бути:

дані первинних документів;

- облікові реєстри;
- Головна книга;
- фінансова звітність;

- плани, кошториси, калькуляції, накази;
- матеріали перевірок і ревізій ДПА, органів КРУ;
- матеріали внутрігосподарського контролю клієнта;
- дані, отримані аудитором при проведенні фактичного контролю;
- письмові і усні заяви працівників підприємства-клієнта і третіх осіб

відносно змісту досліджуваного об'єкту.

Аудиторські докази можуть бути:

- внутрішніми;
- зовнішніми;
- змішаними;
- даними, сформованими самим аудитором.

Аудиторські докази повинні бути достовірними і достатніми.

Достовірність – це характеристика того, наскільки свідчення можуть вважатися достойними довіри та правдоподібними.

Достатність зібраних свідчень визначається їх кількістю.

Аудиторський ризик зменшується, якщо аудитор використовує аудиторські докази, отримані з різних джерел та різні за формою подання. Аудиторські докази із зовнішніх джерел більш надійні, ніж ті, що отримані із внутрішніх джерел. Письмові аудиторські докази більш надійні, ніж усні подання. Аудиторські докази, одержані безпосередньо аудитором надійніші, ніж ті, що одержані від працівників клієнта.

При виникненні протиріч у доказах, отриманих із різних джерел, аудитор повинен використати додаткові аудиторські процедури.

Аудитор має право отримати від керівництва клієнта роз'яснення, необхідні йому для досягнення цілей його роботи. Необхідний обсяг інформації, перелік випадків, при яких необхідно отримання таких роз'яснень, визначаються аудитором самостійно. Керівництво підприємства-клієнта не має права обмежувати коло питань, що підлягають аудиту. Це необхідно заздалегідь обумовити з керівництвом. Якщо керівництво відмовляється надати інформацію по запиту аудитора або надає неповну інформацію, що може суттєво вплинути на висновки по результатах аудиту, це повинно розглядатися аудитором як обмеження обсягу аудиту та як чинник, який може привести до надання аудиторського висновку, відмінного від безумовно-позитивного.

Аудитор повинен використовувати роз'яснення, припускаючи їх правдивість, доки не отримає фактичних даних, що суперечать інформації в роз'ясненнях, і в той же час слідувати професійному скептицизму, зіставляючи отримані роз'яснення з інформацією від третіх осіб і припускаючи зі сторони керівництва клієнта можливість упереджених перекручень фінансової звітності.

Якщо роз'яснення від керівництва суперечать іншим аудиторським доказам, аудитор повинен з'ясувати причини цих протиріч.

5.5. Визначення і оцінка порушень

В процесі проведення аудиту достовірності фінансової інформації, включаючи правильність ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, аудитор повинен виявити факти перекручення даних обліку і неправильного складання звітності. Основними причинами таких

перекручень є свідомі або несвідомі дії посадових осіб, що займаються підготовкою вихідних даних про результати діяльності підприємства-клієнта та опрацьовують цю інформацію. Свідомі дії приводять до обману як власників так і держави, несвідомі можуть бути визвані недобросовісним відношенням до виконання службових обов'язків при підготовці інформації. Перекручення у фінансовій звітності можуть бути результатом помилок або наслідком шахрайства.

Відповідно до МСА 240А “Шахрайство та помилки ” шахрайство – це навмисно неправильне відображення і представлення даних обліку і звітності службовими особами і керівництвом підприємства. Шахрайство полягає в маніпуляціях обліковими записами, фальсифікації первинних документів облікових Регістрів і звітності, навмисних змінах записів в обліку, які перекручують суть фінансових і господарських операцій з метою порушення законодавства або прийнятої облікової політики, навмисному пропуску або приховуванні результатних записів або документів, незаконному отриманні в особисту власність грошово-матеріальних цінностей тощо.

Помилка – ненавмисне перекручення інформації в результаті арифметичних або логічних помилок в облікових записах і розрахунках, недогляду в дотриманні повноти обліку, невідповідне відображення записів в обліку тощо.

Відповідальність за попередження і виявлення шахрайства і помилок несе керівництво підприємства-клієнта, яке постійно здійснює внутрішній контроль.

При проведенні аудиту залишається ризик того, що шахрайство або помилки не будуть виявлені. Аудитор не несе відповідальності за виявлення абсолютно всіх фактів шахрайства і помилок, які можуть істотно вплинути на достовірність фінансової звітності клієнта. Проте, аудитор повинен отримати гарантію відсутності істотних випадків і фактів такого роду для надання безумовно-позитивного аудиторського висновку. Аудитору необхідно провести аудиторські процедури, які дозволять обґрунтовано стверджувати, що не існує суттєвих помилок і шахрайства, які могли б вплинути на об'єктивність і достовірність, а якщо вони й були, то їх або виправлено, або належним чином розкрито в фінансовій звітності.

Незалежно від суттєвості фактичного або підозрюваного шахрайства або помилки аудитору необхідно повідомити про виявлені факти керівництву для того, щоб:

- впевнитися, що керівництво правильно оцінює стан справ;
- з'ясувати, які заходи застосовані або будуть застосовані керівництвом для усунення виявлених порушень;
- оцінити вірогідність повторення порушень в майбутньому.

При виявленні перекучень аудитор може обрати один із двох варіантів поведінки:

1. Не вимагати внесення виправлень, коли помилка незначна і суттєво не впливає на фінансову звітність і не спричинена незаконними діями;
2. Вимагати виправлення перекучень, коли виявлена значна помилка, що впливає на фінансову звітність, або помилка, пов'язана з порушенням

юридичної достовірності інформації, або стосується оподаткування.

Контроль знань:

1. Етапи (стадії) проведення аудиту
2. Дослідження аудитором бізнесу клієнта
3. Лист-зобов'язання аудитора
4. Договір на проведення аудиту та його структура
5. Планування аудиту, його мета
6. Програма проведення аудиту
7. Аудиторські процедури
8. Роль аналітичних процедур при аудиті фінансової звітності
9. Види шахрайства та причини його виникнення
10. Види помилок та причини їх виникнення
11. Дії аудитора в разі виявлення помилок
12. Дії аудитора в разі виявлення шахрайства
13. Види аудиторських доказів та їх класифікація
14. Чинники, що впливають на достатність і достовірність аудиторських доказів
15. Джерела одержання аудиторських доказів

ТЕМА 6. РОБОЧА ДОКУМЕНТАЦІЯ АУДИТОРА

- 6.1. Поняття робочих документів аудитора.
- 6.2. Класифікація робочих документів аудитора.
- 6.3. Методика ведення аудиторського досьє.
- 6.4. Поняття про аудиторський звіт і аудиторський висновок.
- 6.5. Структура аудиторського висновку.
- 6.6. Види аудиторських висновків та їх зміст.

6.1. Поняття робочих документів аудитора

Хід аудиторської перевірки та її результати мають бути документально оформлені. Документальне оформлення аудиту вважається однією із найважливіших умов його кваліфікованого проведення. Основною метою підготовки робочих документів є підтвердження того, що аудиторська перевірка була проведена відповідно до прийнятих принципів аудиту.

Відповідно до МСА 230 “Документація” робоча документація – це записи, за допомогою яких аудитор фіксує проведені процедури перевірки, тести, отриману інформацію і відповідні висновки, які здійснюються під час проведення аудиторської перевірки.

Зміст робочої документації значною мірою є питанням професійного судження аудитора, оскільки немає ні можливості, ні необхідності документувати кожне спостереження або обстеження. Склад, форму і кількість робочих документів аудитор визначає в кожному конкретному випадку самостійно.

Робочі документи аудитора мають відповідати ряду певних вимог:

містити достатньо повну і детальну інформацію;

– документи мають бути складені в ході перевірки, складання їх після завершення перевірки і підготовки аудиторського висновку не припускається;

– повинні враховувати інформацію не лише звітного періоду, що перевіряється, а й дані попередніх періодів;

– давати можливість оцінити фінансову звітність згідно з встановленими критеріями і ознаками;

– містити інформацію необхідну чи корисну при наступних аудиторських перевірках;

– відображати стан і оцінку системи внутрішнього контролю на підприємстві і ступінь довіри до неї;

– фіксувати проведені аудиторські процедури з перевірки та оцінки системи бухгалтерського обліку клієнта, дотримання прийнятої облікової політики і відповідність бухгалтерського обліку встановленим принципам, стандартам, вимогам і чинному законодавству;

– документи мають бути складені чітко і розбірливо, скорочення або умовні позначення, що використовуються, повинні бути пояснені.

Вимоги до робочих документів аудитора визначають їх обов’язкові реквізити: назва аудиторської фірми, назва підприємства-клієнта, назва документа, період перевірки, зміст (викладення аудиторських процедур, методи та прийоми аудиторської перевірки, отримані результати, висновок аудитора по факту перевірки), порядковий номер, номер сторінки в аудиторському досьє,

прізвище аудитора, що склав документ, його підпис та дата складання документа.

6.2. Класифікація робочих документів аудитора

В залежності від різних ознак робочі документи аудитора можна класифікувати наступним чином.

За часом ведення і використання;

За джерелами отримання;

За характером інформації;

За призначенням;

За ступенем стандартизації;

За формою надання.

6.3. Методика ведення аудиторського досьє

Сукупність робочих документів, складених аудитором до початку та в ході перевірки фінансової звітності підприємства-клієнта, представляє собою аудиторське досьє (папку), що має свій номер, дату початку і закінчення аудиторської перевірки.

При формуванні робочої документації конкретної перевірки необхідно дотримуватися певної послідовності їх оформлення: документи підготовчого періоду, документи робочого періоду, документи завершального етапу перевірки.

Протягом всього терміну ведення досьє, а також після завершення аудиторської перевірки і надання висновку клієнту аудитор повинен забезпечити належні умови зберігання документів. Враховуючи, що вся інформація, яка міститься в робочих документах, є конфіденційною і не підлягає розголошенню, а робоча документація є власністю аудитора, зберігати її необхідно в архіві, спочатку поточному, а надалі в постійному.

Термін зберігання документації визначається як практикою аудиторської діяльності, так і терміном позовної давності у разі, якщо клієнт порушить справу проти аудитора. Виходячи з цього мінімальний термін зберігання документації не повинен бути менше ніж три роки з моменту надання аудиторського висновку клієнтові.

Неналежне зберігання робочих документів може потягти за собою серйозні наслідки, включаючи притягнення до відповідальності, тимчасову заборону проведення аудиторської діяльності, позбавлення сертифіката через відсутність у аудитора можливості довести належне виконання ним своїх обов'язків в зв'язку з відсутністю або неправильним веденням робочих документів.

Як правило, робочі документи можуть надаватися в розпорядження сторонніх осіб тільки за прямою згодою клієнта. Аудитор не має права і не зобов'язаний представляти робочу документацію іншим особам, включаючи податкові та інші органи, крім випадків, передбачених законодавством.

Замовник також не має права вимагати, щоб аудитор надав йому робочі документи. Аудитор самостійно вирішує питання про можливість представлення і ознайомлення клієнта з робочою документацією, що є власністю аудитора.

6.4. Поняття про аудиторський звіт і аудиторський висновок

Відповідно до ст. 7 Закону України “Про аудиторську діяльність”, МСА 700, 700А, 720, 800 “Документальне оформлення аудиторської перевірки”, результати аудиторської перевірки повинні бути оформлені аудиторським звітом і аудиторським висновком.

Аудиторський звіт є додатковою підсумковою документацією. Додаткова підсумкова документація не є обов’язковою і видається замовникові в тому випадку, якщо аудитор вважає це необхідним, або у випадку, коли це обумовлено в договорі чи додатковій угоді.

Аудиторський звіт потрібен виключно для замовника і може бути опублікований тільки з його дозволу.

В залежності від мети аудиторської перевірки та її результатів аудиторський звіт за формою і змістом не може бути стандартизованим і, як правило, це великий за обсягом документ, який містить виявлені порушення у фінансово-господарській діяльності підприємства-клієнта.

Аудиторський висновок розрахований на широке коло користувачів. Його публікація є свідомством того, що фінансова звітність підприємства-клієнта як в цілому, так і у всіх деталях відповідає чинному законодавству, методології ведення бухгалтерського обліку, визначеної внутрішнім регламентом облікової політики підприємства-клієнта і є достовірною.

В відповідності з метою складання аудиторський висновок має наступні призначення:

- стислий, змістовний, цілеспрямований **висновок незалежного спеціаліста** про фінансову звітність підприємства-клієнта;
- **правовий акт**, тому, що в визначених законом випадках лише наданий аудитором висновок є доказом про результати роботи підприємства-клієнта, якому можуть довіряти збори акціонерів, засновники, податкова адміністрація та інші користувачі фінансової звітності;
- **імплікована (логічна) заява** аудитора про те, що він професійно, належним чином виконав свої обов’язки і представив об’єктивний висновок про фінансовий стан і результати діяльності підприємства-клієнта.

6.5. Структура аудиторського висновку

Суттєві елементи аудиторського висновку визначаються міжнародними та національними нормативами аудиту, міжнародною та національною практикою.

Аудиторський висновок складається у вільній формі, але обов’язково в ньому мають бути наступні розділи.

Адресат

Заголовок

Вступ

Масштаб перевірки

Висновок аудитора про перевірену фінансову звітність

Дата аудиторського висновку

Підпис аудиторського висновку

Адреса аудиторської фірми.

В аудиторському висновку вказується адреса дійсного місцезнаходження аудиторської фірми, яка може розміщатися як при кінці аудиторського висновку після підпису аудитора, так і в матриці бланку аудиторської фірми.

6.6. Види аудиторських висновків та їх зміст

Аудиторський висновок може бути позитивним, умовно-позитивним, негативним або надається відмова від надання висновку про фінансову звітність підприємства-клієнта.

Позитивний висновок надається клієнту у випадках, коли на думку аудитора виконано наступні умови:

- аудитор отримав всю інформацію і пояснення, необхідні для цілей аудиту;
- надана інформація достатня для відображення реального стану справ у клієнта;
- є адекватні і достовірні дані з усіх суттєвих питань;
- фінансова звітність підготовлена у відповідності з прийнятою на підприємстві системою бухгалтерського обліку, яка відповідає вимогам чинного законодавства;
- фінансова звітність складена на основі дійсних облікових даних і не містить суттєвих протиріч;
- фінансова звітність складена належним чином за формою, затвердженою у встановленому порядку.

Аудитор повинен врахувати також стан бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства-клієнта.

Коли фінансова звітність підприємства-клієнта не відповідає вимогам, за яких можливе надання безумовно позитивного висновку, аудитор повинен правильно кваліфікувати обставини, що призводять до цього. Перелік цих обставин містить наступне:

а) невпевненість, зумовлену:

- обмеженням в сфері аудиту;
- обмеженням в часі перевірки;
- ситуаційними обставинами;

б) незгоду, зумовлену:

- невідповідністю прийнятої облікової політики вимогам стандартів бухгалтерського обліку;
- розходженням в думках стосовно відповідності фактів або сум у фінансовій звітності даним обліку;
- незгодою зі способом надання або ступенем розкриття інформації про факти або суми у фінансовій звітності;
- порушенням чинного законодавства;

в) окремий випадок, коли прорахунки та відхилення, виявлені аудитором під час перевірки, було усунуто до моменту складання аудиторського висновку. При цьому є підстави для складання умовно позитивного висновку із застереженням аудитора, що показники звітності є достовірними з урахуванням відхилень станом на відповідну дату, яка передує даті складання аудиторського висновку.

Будь-яка невпевненість чи незгода є підставою для відмови від надання безумовно позитивного аудиторського висновку і подальший вибір його виду визначається фундаментальністю невпевненості чи незгоди.

Невпевненість чи незгода є фундаментальними, якщо вплив чинників, які зумовили їх, на фінансову інформацію настільки значний, що суттєво (в цілому або в основному) перекручує дійсний стан підприємства-клієнта, в тому числі з урахуванням сукупного ефекту усіх невпевненостей та незгод.

Наявність фундаментальної незгоди може привести до представлення клієнту **негативного аудиторського висновку**.

Наявність фундаментальної невпевненості може стати підставою для **відмови від надання аудиторського висновку**.

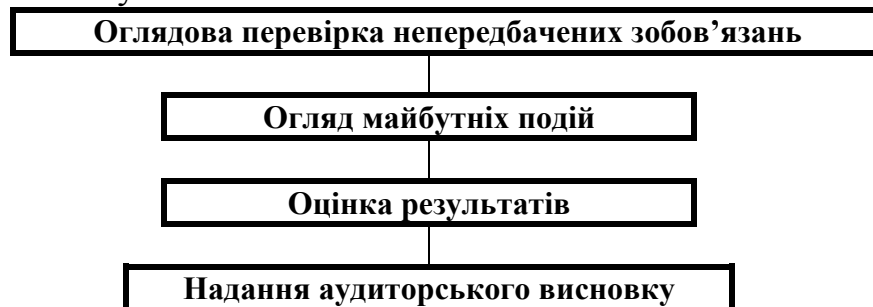
Наявність не фундаментальних невпевненостей і незгод передбачає складання **умовно-позитивного аудиторського висновку**.

В деяких випадках надається **аудиторський висновок без застережень з відмінними від стандартних формулюваннями з пояснювальним абзацом**. Такий висновок надається в випадку задовільних результатів і достовірності розглянутої фінансової звітності, коли аудитор вважає необхідним надати додаткову інформацію.

Причини, коли необхідно додати пояснювальний абзац наступні:

1. Наявність суттєвих невпевненостей;
2. Порушення послідовності та логіки обліку;
3. Винятковість ситуації;
- 4). Аудиторський висновок з використанням роботи інших аудиторів.

Після того, як аудитор здійснив процедури в конкретних сегментах аудиту, необхідно об'єднати отримані результати і провести додаткові процедури загального характеру. Ця остання фаза аудиторської перевірки здійснюється за наступною схемою

1. Огляд непередбачених зобов'язань

Непередбачені зобов'язання – це потенційні майбутні зобов'язання перед третьою стороною в відношенні невизначеної суми, отриманої в результаті подій, що відбулися. Непередбачені зобов'язання виникають при наступних умовах:

потенційний платіж в майбутньому третій стороні відповідно існуючим угодам;

невпевненість в відношенні суми майбутнього платежу;

результат може виникнути через майбутні події.

2. Огляд майбутніх подій

Аудитор несе відповідальність за огляд операцій і подій після дати балансу. Майбутні події, що вимагають особливої уваги аудитора поділяються на два типи:

події, які безпосередньо впливають на фінансову звітність;

події, які не впливають на фінансову звітність, але їх рекомендується розкривати.

3. Результати оцінки

Застосувавши всі розглянуті аудиторські процедури в кожному сегменті аудиту, необхідно узагальнити отримані результати. Аудитор повинен вирішити, чи достатньо накопичено свідоцтв для висловлення думки про те, що фінансова звітність представлена у відповідності з загальноприйнятими бухгалтерськими принципами..

Якщо аудитор прийшов до висновку, що він не володіє достатнім обсягом аудиторських свідоцтв для прийняття рішення відносно повноти і достовірності фінансової звітності клієнта, то він повинен отримати або додаткові аудиторські докази або надати аудиторський висновок з застереженнями.

Виявлені аудитором перекручення у діяльності підприємства-клієнта заносяться в групувальний журнал. При цьому в журналі вказують:

- найменування документа, де зафіксовано операцію з перекрученнями;
- звітний період, за який виявлено перекручення;
- законодавчі та нормативні акти, які при цьому порушено;
- зміст перекручення;
- посадових осіб, відповідальних за це;
- суму матеріальних збитків;
- матеріально відповідальних осіб.

Необхідно відмітити, що до прийняття рішення за результатами аудиту керівництво підприємства-клієнта має можливість вжити термінових заходів по усуненню недоліків.

На основі записів в журналі групувань перекручень, погоджених з керівництвом підприємства-клієнта, результати аудиторської перевірки узагальнюються і використовуються аудитором при складанні аудиторського звіту і аудиторського висновку.

Після підготовки проекту аудиторського звіту, аудитор знайомить з його змістом керівництво підприємства-клієнта, розглядає їх заперечення і зауваження, при необхідності вносить відповідні корективи і підписує аудиторський звіт.

На підставі зібраної та дослідженої інформації аудитор надає аудиторський висновок, в якому висловлює думку відносно того, що фінансова звітність підприємства-клієнта як в цілому, так і у всіх деталях відповідає чинному законодавству, методології ведення бухгалтерського обліку і є достовірною.

Контроль знань:

1. Поняття робочих документів аудитора.

2. Класифікація робочих документів аудитора.
3. Обов'язкові реквізити робочого документа аудитора.
4. Порядок ведення аудиторського дос'є.
5. Порядок використання, зберігання робочих документів та права на них.
6. Поняття та види підсумкових документів аудитора.
7. Відміни аудиторського звіту і аудиторського висновку.
8. Форми аудиторських висновків.
9. Структура аудиторського висновку.
10. Передача підсумкових документів замовнику аудиту.

ТЕМА 7. РЕАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ

За результатами аудиторської перевірки фінансово-господарської діяльності підприємства власник-замовник аудиту приймає управлінські рішення щодо ліквідації негативних явищ, які проявилися в порушеннях технологічної дисципліни у виробничому процесі, недотриманні законодавства і нормативних актів у розрахункових і трудових відносинах. Крім того, ці управлінські дії спрямовані на здійснення профілактичних заходів для забезпечення збереження активів, власного капіталу та їх раціонального використання.

Результати аудиторської перевірки, як правило, попередньо обговорюються у трудовому колективі.

Організаційно-розпорядчими документами, що видаються за результатами аудиту є накази і розпорядження.

Наказ видається в тих випадках, коли в процесі аудиту виявлені серйозні порушення законодавства, фінансової дисципліни у діяльності підприємства, його окремих підрозділів або окремих працівників.

Розпорядження, що видаються за результатами аудиту фінансово-господарської діяльності, складає власник у тих випадках, коли виявлені незначні недоліки і порушення, не пов'язані з корисними цілями окремих працівників і не є причинами матеріальних збитків.

Матеріальні збитки, завдані працівниками підприємства і виявлені в процесі аудиторської перевірки, повинні бути відшкодовані відповідно до встановленої матеріальної відповідальності.

Чинним законодавством передбачені наступні види матеріальної відповідальності працівників: повна, обмежена і колективна. Відшкодування матеріального збитку проводиться при наявності письмової згоди працівника за розпорядженням керівництва підприємства. При відсутності письмової згоди працівника утримання не проводяться і питання відшкодування збитку розглядається за поданням адміністрації народним судом.

Контроль знань:

1. Які організаційно-розпорядчі документи видає замовник аудиту?
2. Види матеріальної відповідальності.
3. Послідовність відшкодування матеріальних збитків, виявлених при аудиті.

ТЕМА 8. АУДИТ ЩОДО ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА

За допомогою аудиту може вирішувати питання попередження банкрутства. Ризик банкрутства – це складовий ризик, пов'язаний з неспроможністю виконання підприємством своїх зобов'язань перед кредиторами чи (і) державою на суму заявлених вимог та у відповідний термін.

Виникає банкрутство внаслідок недостатньої активності суб'єктів підприємницької діяльності, неспроможності їх як юридичних осіб задовольнити у встановлені терміни кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом, працівниками та іншими контрагентами. Причиною банкрутства може бути також несвоєчасна оплата покупцями продукції (робіт, послуг); коливання валютного курсу при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та інші чинники, незалежні від суб'єкта підприємницької діяльності.

Законом України “Про банкрутство” регулюється порядок розгляду справ про банкрутство у відповідності з Арбітражним процесуальним кодексом України і Законом України “Про банки і банківську діяльність”.

Цими законодавчими актами передбачено ситуації, коли до одного боржника є вимоги двох і більше кредиторів, то вони утворюють збори кредиторів. Рішенням цих зборів створюється комітет кредиторів, який визначає боржника неплатоспроможним. Підставою для порушення справи про банкрутство є письмова заява комітету кредиторів або боржника до арбітражного суду. При цьому дотримується умова, за якою боржник не в змозі задовольнити протягом одного місяця визнані ним претензійні вимоги або сплатити борги за виконавчими документами.

Для визначення фактичної платоспроможності боржника залучається аудитор, якому необхідно дослідити аналітичний облік розрахунків з постачальниками і підрядниками, покупцями і замовниками та встановити термін їх позовної давнини. За даними фінансової звітності аудитору за завданням арбітражного суду необхідно скласти висновки про наявність та розміщення необоротних та оборотних активів, зобов'язань та власного капіталу передбачуваного банкрута. Завдання на проведення аудиту незалежній аудиторській фірмі у справах про банкрутство повинен видавати арбітражний суд у вигляді постанови з наступним віднесенням витрат на одну із сторін, що беруть участь у справі, або у порядку солідарної відповідальності. Аудитор має провести поглиблений економічний аналіз фінансового стану боржника, на його підставі зробити висновки, передусім про можливість відновлення ділової активності і ліквідації фінансової скрути. Якщо ж таке неможливо, то аудитор обґрунтовує докази арбітражному суду для визнання боржника банкрутом.

Контроль знань:

1. Фактори, що можуть призвести до банкрутства підприємства.
2. Хто може визнати підприємством банкрутом.
3. Послідовність проведення аудиту при загрозі банкрутства.
4. Аудиторські процедури при проведенні аудиту щодо банкрутства.
5. Роль аудиту підприємницької діяльності з метою попередження банкрутства підприємства.

ТЕМА 9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АУДИТОРА

Юридичну відповідальність аудитора можна поділити на такі сфери:

- відповідальність перед органами, які видали свідоцтво на право заняття аудиторською діяльністю;
- відповідальність перед клієнтом;
- відповідальність перед третіми особами;
- кримінальна відповідальність.

Згідно зі статтею 20 Закону України “Про аудиторську діяльність” аудит здійснюється на підставі договору між аудитором (аудиторською фірмою) та замовником. Аудиторські послуги в вигляді консультацій можуть надаватися на підставі договору або письмового чи усного звернення замовника до аудитора (аудиторської фірми).

При проведенні аудиторської перевірки аудитор повинен чітко дотримуватися умов договору. Це особливо важливо при не регламентованих законом призначеннях (“власний аудит”, аудит за бажанням тощо), коли контрактний лист чи договір є єдиним документом, що визначає умови роботи і відносини сторін. Умови проведення аудиту відповідно до чинного законодавства (обов’язковий аудит) більш регламентовані, але й при таких призначеннях сторони можуть відзначати в договорі будь-які умови за бажанням: як такі, що звужують, так і такі, що розширюють сфери діяльності. Щоб захистити себе аудитор повинен чітко наперед визначити характер роботи, яку належить виконати, та зазначити в аудиторському висновку всі обмеження, які мали місце.

В ст.20 Закону України “Про аудиторську діяльність” зазначається, що в договорі на проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг передбачаються предмет і термін перевірки, обсяг аудиторських послуг, розмір і умови оплати, відповідальність сторін. За неналежне виконання своїх обов’язків аудитор несе майнову та іншу відповідальність, визначену в договорі відповідно до чинного законодавства. Розмір майнової відповідальності аудиторів не може перевищувати фактично завданих замовнику збитків з їхньої вини. Крім того, за неналежне виконання своїх професійних обов’язків аудитора Аудиторською палатою України можуть застосовуватися стягнення в вигляді попередження, зупинення дії сертифіката на термін до одного року або анулювання сертифіката.

Договір про надання аудиторських послуг і, особливо, про проведення обов’язкової аудиторської перевірки, вважається договором підряду. Договір підряду регулюється статтями 332-347 Глави 28 ЦК.

Основними нормами, що регулюють договір підряду і можуть застосовуватися при здійсненні аудиторських послуг, є:

- схоронність документації;
- сприяння у проведенні аудиторської перевірки;
- права замовника у період виконання робіт;
- конфіденційність одержаної інформації;
- відповідальність аудитора за належну якість;
- обов’язок замовника прийняти виконану роботу;

- терміни пред'явлення вимог щодо виявлених недоліків у роботі;
- своєчасність виконання робіт за договором.

Контроль знань

1. Які види матеріальної відповідальності передбачені чинним законодавством України?
2. Зміст та структура організаційно-розпорядчих документів керівника підприємства за результатами проведення аудиту.
3. В яких випадках настає повна матеріальна відповідальність працівників?
4. В яких випадках несе повну матеріальну відповідальність керівник підприємства, головний бухгалтер.
5. Порядок відшкодування збитків з працівників підприємства.

ТЕМА 10. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АУДИТОРІВ ПЕРЕД ТРЕТІМИ ОСОБАМИ

Виходячи з нетривалої історії розвитку аудиту в Україні, проблеми юридичної відповідальності поки що недостатньо врегульовані і не знайшли відповідного відображення у судовій практиці. Випадки юридичної відповідальності аудиторів перед третіми особами взагалі відсутні. Але значення цієї проблеми в подальшому розвитку аудиторського контролю потребує її вивчення, використовуючи при цьому досвід розвинених зарубіжних країн. Проблема відповідальності перед третіми особами є досить актуальною, оскільки треті особи також можуть зазнати збитків в результаті недостатньої якості аудиту, а саме:

- торгові кредитори не зможуть повернути значні суми, якщо компанія дебітор буде ліквідована в результаті банкрутства;
- банки, які надали великі позики, можуть не одержати їх у зазначені терміни;
- інвестори, які, покладаючись на перевірену аудитором фінансову звітність, вирішили придбати акції компанії чи всю компанію;
- власники облігацій чи інших боргових цінних паперів можуть зазнати збитків у результаті значного зниження платоспроможності підприємства.

До якої межі аудитор повинен нести відповідальність перед третіми особами, яких, можливо, він і не знає, але які можуть прийняти непередбачені рішення, базуючись повністю чи частково на звіті аудитора?

Міжнародний досвід свідчить про особливості вирішення проблеми відповідальності аудиторів перед третіми особами в різних країнах.

У хронологічному порядку історію розвитку доктрини відповідальності аудиторів перед третіми особами в розвинених зарубіжних країнах, а саме на прикладі Великобританії та США можна подати такими етапами.

На початку 30-х років ХХ ст. у зв'язку із швидким розвитком ринку цінних паперів потреба інвесторів у перевірених фінансових звітах значно зростає. Ця тенденція посилюється з розвитком самосвідомості споживачів товарів і послуг, які вважають, що вони мають бути більш впевненими в якості спожитих товарів. Якщо їх надії не виправдовуються і потреби не задовольняються, то зростає ймовірність того, що вони можуть звернутися за допомогою до судових органів. Але позови цих років в основному характеризувалися відмовою в претензії щодо аудиторів. У США в 1931 році в одній зі справ суддя чітко сформулював концепцію “вузького погляду” на відповідальність аудитора перед третіми особами: “аудитори не можуть притягатися до відповідальності на невизначені суми перед невизначеним колом осіб протягом невизначеного часу”.

На початку 60-х років за кордоном було відомо небагато випадків порушення судових справ проти аудиторів і вони ігнорували концепцію відповідальності перед третіми особами навіть у випадках, коли аудитори знали тих конкретних осіб, які, можливо, будуть покладатися на їх висновок. Концептуальний підхід при цьому полягав у наступному: надаючи висновок щодо фінансової звітності, аудитор адресує його членам компанії, при цьому не

можуть існувати обов'язки відносно інших, за винятком випадків, коли аудитор був спеціально проінформований про існування осіб, яким передбачається надати звітність із певною встановленою метою.

Наприкінці 60-х років підхід до цієї проблеми змінився. Надаючи висновок, аудитор адресує його членам компанії, але він може знати про існування деяких певних третіх осіб, які (що можна передбачити) будуть покладатись на думку аудитора. Таким чином, коло осіб, перед якими у аудитора існує “обов'язок турботи” має бути розширеним, щоб включати в нього і третіх осіб, яких можна визначити на момент висловлення думки аудитора (так званих потенційних користувачів). Аудитор повинен бути обізнаним тільки з окремими деталями угод чи операцій клієнта, які передбачають довіру третіх осіб до інформації, наведеної у фінансових звітах. Наприклад, якщо інвестор планує придбати компанію, то аудитор має бути проінформованим про його наміри керуватись перевіреними фінансовими звітами. Основою для офіційного підтвердження відповідальності є не “фактичне знання конкретного користувача, який буде використовувати інформацію, що міститься у звітності і покладатись на неї”, а “фактичне знання обмеженої групи, яка буде використовувати інформацію, що міститься в звітності і покладатись на неї”.

Але в жодній зі справ не було спроби визначити, хто ці “обмежені групи”, чие користування фінансовою звітністю можна передбачити. Більше того, не було спроби визначити, який рівень довіри можна вважати розумним і в яких ситуаціях (для прийняття яких рішень) вважається розумним покладатися на фінансову звітність. В справах цих років було встановлено, що аудитори, які публікують звітність, котра надходить в громадське користування, повинні враховувати найбільш імовірні цілі використання цієї звітності.

На початку 80-х років судові розгляди справ аудиторів вийшли на новий виток розвитку. Аудитор адресує свій звіт членам компанії, але аудиторський звіт потрапляє в широкі кола суспільства і стає важливим джерелом переконання для осіб, які вирішують питання про встановлення фінансових відносин з компанією-клієнтом. Таким чином, коло осіб, перед якими у аудитора існує “обов'язок турботи”, не повинно обмежуватися акціонерами і певними зацікавленими третіми особами, а має включати і невідомих третіх осіб (наприклад, непередбачених інвесторів у зв'язку з несподіваною угодою), які належать до групи осіб, що ймовірно покладаються на фінансову звітність.

У США ці роки позначені значним зростанням грошових сум з відшкодування збитків, присуджених рішенням судів. Так, лише за 1981 рік було присуджено відшкодувань на суму 80 млн. дол. У 1989 році одинадцять великих аудиторських фірм у зв'язку з цим прийняли на роботу 40 юристів. В 1988 році вісім великих аудиторських фірм втратили понад 100 млн. дол. на оплату адвокатів та інших судових витрат для захисту своїх співробітників. За позовами, що були висунуті аудиторам, було виплачено більше 1 млрд. дол.

В сучасних умовах в зарубіжних країнах склався такий підхід до відповідальності аудитора перед третіми особами. Фінансова звітність публікується з принциповою метою забезпечити акціонерів, як колективний

орган, інформацією для загального управління справами компанії. Вона не публікується для того, щоб допомогти індивідуалам (акціонерам чи ні) спекулювати з намірами одержання прибутку, захистити ринкових інвесторів від можливих втрат. Завданнями аудиту визначено забезпечення достовірною фінансовою інформацією тих, хто пов'язаний з компанією інтересами власності, управління чи контролю.

Після публікації аудиторський висновок потрапляє в широкий обіг. Можна передбачити, що його будуть використовувати як часткову підставу для прийняття інвестиційних рішень рядом незалежних третіх осіб для будь-якої з великої кількості різнорідних цілей, передбачити які аудитор на момент складання висновку не може. Таким чином, визнання відповідальності перед третіми особами в таких широких масштабах було б недоречним.

“Обов’язок турботи” може виникати перед третіми особами, якщо аудитору відомо про операцію, яка передбачається цією третьою особою, про те, що його порада буде доведена до відома третьої особи, і що ця третя особа покладатиметься на його пораду при прийнятті рішення щодо здійснення зазначеної операції.

Це положення принципово відрізняється від ситуації, коли висновок потрапляє в широкий обіг і на нього може покладатися велика кількість різних осіб з різними невідомими намірами в бізнесі. Майже завжди можна передбачити, що будь-хто коли-небудь за яких-небудь обставин може покластись на аудиторський висновок, але робити аудитора відповідальним перед такою особою означає появу безмежної перспективи негарантованого ризику.

Сучасний погляд на проблему відповідальності перед третіми особами такий: аудиторів, як правило, притягують до відповідальності за виявлену недбалість перед третіми особами при існуванні таких умов:

- повинен існувати “обов’язок турботи”. Встановлення “обов’язку турботи” має бути справедливим і розумним;

- аудитор повинен враховувати, що фінансова звітність скоріше всього буде використана позивачем з метою, на яку останній вказує в позові. При цьому повинні бути розумні умови, які дали б можливість передбачити, що на звітність будуть покладатися;

- позивач повинен належати до категорії осіб, які, як правило, покладаються на зазначену фінансову звітність, тобто остання умова передбачає відповідний рівень близькості.

Проблема визначення рівня відповідальності аудитора перед третіми особами в судовому порядку постійно змінюється і не є до кінця ясною і визначеною. Так, новацією в справах про недбалість стала ідея про те, що ситуація, коли позивач “надмірно поклався” на фінансову звітність і висновок аудитора, є “взаємною недбалістю”. Це означає, що у випадку прийнятті інвестиційних рішень, коли справа стосується обвинувачення в недбалості, позивач повинен скористатися більш широким колом джерел, і, надмірно покладаючись на недбалу складену фінансову звітність, він сам сприяє виникненню власних збитків. У справах, де можна встановити факт взаємної

недбалості, розмір штрафів аудитора, визнаного недбалим, значно зменшується. У зарубіжних країнах в сучасних умовах дотримуються концепції порівняльної недбалості, згідно з якою потрібно зробити порівняння (на відсотковій основі) халатності третьої особи і недбалості аудитора, і відповідальність кожного буде визначена за відносним рівнем вини кожної зі сторін. При цьому позивач повинен довести, що він діяв би інакше, як би фінансова звітність, на яку він поклався показала дійсний збиток, а не неправдивий прибуток, і він не став би купувати зазначену компанію.

Контроль знань:

1. Хронологія розвитку доктрини відповідальності аудиторів перед третіми особами.
2. Визначення рівня відповідальності аудитора перед третіми особами в сучасних умовах в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні"
2. Закон України "Про систему оподаткування" від 25 червня 1991 р.
3. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 14 вересня 2006р. №140-V.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291.
5. "Про порядок проведення зовнішнього аудиту юридичних осіб - акціонерів (учасників) комерційних банків у процесі перевірки правильності формування статутних фондів комерційних банків": Постанова Правління Національного банку України від 02.12.96 р. № 301 (з наступними змінами та доповненнями)
6. "Про Положення "Про порядок зовнішнього аудиту юридичних осіб – акціонерів (учасників) комерційних банків у процесі перевірки правильності формування статутних фондів комерційних банків": Лист Національного банку України від 02.12.96 р. № 10-206/3099.
7. Адамс Р. Основы аудита / Пер. с англ. Я.В. Соколова. - М.: Аудит: ЮНИТИ, 1995. - 398 с.
8. Андреев В.Д. Практикум по аудиту: Учеб. пособ. / В.Д. Андреев, Т.И. Кисилевич, И.В. Атаманюк. – М.: Финансы и статистика, 2000
9. Андреев В.Д. Практический аудит: Справочное пособие. – М.: Экономика, 1994
10. Андреев В.Д. Практический аудит: справочное пособие. – М.: Экономика, 1994. – 366с.
11. Аренс Э.А., Лоббек Дж. К. Аудит. – М.: Финансы и статистика, 1995
12. Аренс Э.А., Лоббек Дж. К. Аудит/Ред. Я.В. Соколов – М.: Финансы и статистика, 1995. – 558с. – Серия по бухучету и аудиту UNCTC.
13. Артемьева Е.В., Савруков Н.Т. Основы аудита: Конспект лекций / Артемьева Е.В., Савруков Н.Т. – СПб: Политехника, 1999
14. Аудит в Україні. – К.: "Аудит-информ", 1994
15. Аудит і аудиторська діяльність / Л.С. Шатковська, В.М. Жук., В.К. Савчук та ін.; За ред. Л.С. Шатковської. – К.: Урожай, 1996. – 256с.
16. Аудит страховых компаний: Практическое пособие для страховых аудиторов и страховых организаций / Под ред. В.И. Рябикина. – М.: Финстатинформ, 1995
17. Аудит, ревизия и контроль: нормативные документы, комментарии, методические рекомендации. Сборник №3. – К.: Учетинформ, 1995. – 112с.
18. Аудит. Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О'Рейлли, м.Б. Хирш; С.М. Бычков (пер. с англ.); Я.В. Соколов (ред. пер). – М.: Аудит ЮНИТИ, 1997. – 542с.
19. Аудит: Конспект лекцій / О.А. Петрик (укл.): Міжнар. наук.-техн. ун-т. – К., 1995. – 164с.

20. Аудит: Практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кужельный, Е. Петрик, В Савченко и др.; Под ред. А. Кузьминского. – К.: Учетинформ, 1996. – 283с.
21. Аудит: Практическое пособие / А.Н. Кузьминский, Н.А. Кужельный, Е.А. Петрик и др. – К.: УЧ Учетинформ, 1996
 - а. Аудит: Практическое пособие / За ред. А. Кузьминского, - К.: Учетинформ, 1990. - 283 с.
22. Аудит: Практическое пособие для подготовки аудиторов / Е.А. Петрик, А.Н. Кузьминский, А.Н. Кужельный и др.; А. Н. Кужельный (ред.) – К.: Учетинформ, 1996. – 283с.
23. Аудит: Учебник для вузов / В.И. Подольский, Г.Б. Поляк, А.А. Савин и др.; Под ред. проф. В.И. Подольского. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ: ДАНА, 2000. – 655с.
24. Банковский надзор и аудит: Учебное пособие для банковских школ и колледжей \ Под ред. И.Д. Мамоновой. - М.: Инфра, 1995
25. Барышников Н.П. Организация и методика проведения общего аудита. – М.: Финин, 1995
26. Белобжецкий И.А. Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм. – М.: Финансы и статистика, 1989
27. Белуха Н.Т. Контроль и ревизия народного хозяйства. – М.: Финансы и статистика, 1992.
28. Бирюков И.К., Випих Г.Т. Практический бухгалтерский учет и аудит в Украине. – К.: Экономика и право, 1996
29. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: Підручник.- К.: Вища шк.,1992. - 279 с.
30. Білуха М.Т. Аудит в бізнесі: Посібник для бізнесменів. Дніпропетровськ: Преском, 1994
31. Білуха М.Т. Курс аудиту: Підручник. – К.: Вицшак.: Знання, 1998. – 574с.
32. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: Підручник. – К.: Влад і Влада, 1996
33. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: Підручник. – К.:Вища школа, 1994
34. Бычкова С.М. Аудиторская деятельность. Теория и практика: Учебник \ С.М. Бычкова – СПб: Лань, 2000
35. В помощь бухгалтеру и аудитору. Ч.П. Справочно-методическое пособие – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финин, 1995
36. Ветров А.А. Операционный Аудит-анализ / А.А. Ветров (ред.); Академия менеджмента и рынка, Институт финансового менеджмента. –М.: Перспектива, 1996. – 127.
37. Голов С.Ф. Управленческий бухгалтерский учет. – К.: Скарби, 1998. – 381с.
38. Давидов Г., Дрозд І., Давидов І., Давидов Ю. та ін. Збірник завдань та практичних ситуацій з аудиту: Навч. посіб. / За ред. Г. Давидова. - Кіровоград: КІСМ, 1997. - С. 197.

39. Давидов Г.М. Аудит: Навч. посіб. - Кіровоград: КІСМ, 1997. - 197с.
40. Данилевский Ю.А. Аудит: вопросы и ответы. – М.: Бухгалтерский учет, 1993. – 112с. – (Библиотека журн. «Бухгалтерский учет»).
41. Дорош Н.І. Актуальні проблеми розвитку аудиторського контролю в Україні // Світ бухгалтерського обліку. – 1997. - № 5. – с. 38-42.
- а. Дорош Н.І. Аудит: Методологія і організація / Н.І. Дорош. – К.: Знання, КОО, 2001
42. Дорош Н.І. Використання в аудиті поняття суттєвої фінансової інформації // Наук. журн. ТАНГ “Вісник Тернопільської академії господарства”. – Тернопіль: Економічна думка; 1999.- Вип. 5. – с. 123-129.
43. Дорош Н.І. Історія розвитку аудиту та сучасна класифікація аудиторських послуг // “Наукові записи” Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія 10: Філософія, економіка, соціологія. – 1999. - № 2. – с. 110-117.
44. Дорош Н.І. Міжнародний досвід становлення та розвитку аудиторського контролю // Вісник податкової служби України. – 1999. - № 28. – с. 41-45.
45. Дорош Н.І. Міжнародний досвід та актуальні проблеми розвитку аудиторського контролю в Україні // Наук. журн. ТАНГ “Вісник Тернопільської академії господарства”. – 1998. – Вип. 4. – с. 70-74.
46. Дорош Н.І. Основні завдання аудиторського контролю // Зб. наук. праць “Формування економічних відносин в умовах ринку”. ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – с. 123-137.
47. Дорош Н.І. Принцип суттєвості (матеріальності) в аудиті. // Вісник податкової служб в Україні. – 1999. - № 7. с. 25-27.
48. Друри Колин. Введение в управленческий и производственный учет: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений: Пер. 2-го изд. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1997. – 560с.
49. Екологічний аудит: Посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталків, В.М. Навроцький та ін. – К.: Символ – Т, 1997
50. Завгородний В.П. Бухгалтерский учет, контроль и аудит в системе управлением предприятием. – К.: Ваклер, 1997. – 976с.
51. Завгородний В.П., Савченко В.Я. Бухгалтерский учет, контроль и аудит в условиях рынка. – К.: Блиц-Информ, 1995.- 832с.
52. Заруба О.Д. Банківський менеджмент та аудит. – К.: Лібра, 1996
53. Зубілевич С.Я., Голов С.Ф. Основи аудиту // Міжнародний інститут менеджменту. – К.: Ділова Україна, 1996.- 374с.
54. Камышанов П.И. Практическое пособие по аудиту. – М.: Инфра-М, 1996
55. Кольга В.Д., Парпалига М.Д. Аудит в Україні – К.: Літера, 1998
56. Кольга В.Д., Парпалига М.Д. Аудит в Україні. – К.: Літера, 1998. – 378с.
57. Контроль і ревізія: Навчальний посібник \ Бутинець Ф.Ф., С.В. Бардаш, Малюга Н.М. та ін.: 2-е вид.. доп. і перер. – Житомир: Жіті, 2000

58. Курс ревізійної техніки для аудиторів. – К., 1994
59. Макальская М.Л. Основы аудита: Курс лекций с ситуационными задачами / М.Л. Макальская, Н.А. Пирожкова. – М.: Дело и Сервис, 2000.
60. Макальская М.Л. Основы аудита: Курс лекций с ситуационными задачами / М.Л. Макальская, Н.А. Пирожкова. – М.: Дело и Сервис, 2000
61. Международные стандарты учета: Сборник. – К.: Укр. – финанс. ин-т менеджмента и бизнеса, 1993
62. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій. Державна податкова адміністрація України від 27.01.98 р. № 20-217.
63. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 1999. – 132с.
64. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736с.
65. Модернізація виробництва: системно-екологічний підхід: Посібник з екологічного менеджменту \ В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін. – К.: Символ – Т, 1997
66. Національні нормативи аудиту. Кодекс етики аудиторів України. Кодекс професійної етики аудиторів. Затверджені рішенням Аудиторської палати України № 122 від 18.04.03 р.
67. Нитецкий В.В., Кудрявцев Н.Н. Справочник аудитора. Методология аудиторской проверки некоторых аспектов деятельности предприятия. – М.: Дело, 1996
68. Нормативні програми професійно-орієнтованих дисциплін для спеціальності “Облік і аудит” \ Кол. авт. під загальним керівництвом А.Ф. Павленка. – К.: КНЕУ, 1998
69. Оцінка фінансової стійкості підприємства: Метод. рекомендації / В.І. Рибак та ін. (підготували); НАН України, Інститут регіональних досліджень, Центр зовнішньоекономічних досліджень і експертиз. – Львів, 1995. – 48с.
70. Палий В.Ф., Палий В.В. Финансовый учет: Учеб. пособие: В 2-х частях. – М.: ФБК Прес, 1998
71. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291.
72. Полисюк Г.Б. Аудит предприятия. Организация аудиторских проверок и комплексный анализ финансовых результатов деятельности предприятия: Учеб пособие / Г.Б. Полисюк, Ю.Д. Кузьмина, Г.И. Сухачева – М.: Экзамен, 2001
73. Порядок подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419
74. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл: Пер. с анагл. / Под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1993.- 496с.

75. Про ліцензування аудиту: Положення Аудиторської Палати України від 17.02.94 р. №38/4.
76. Про сертифікації аудиторів: Положення Аудиторської Палати України від 27.11.97 р. № 60/5.
77. Редько А. Аудит: просто о сложном: Учеб. и практ. пособие по организации аудиторской деятельности, 1996
78. Ришар Жак. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия / Пер. с франц. – М.: Аудит, Юнити, 1997
79. Робертсон Дж. Аудит / Пер. с англ. – М.: КРМГ: Аудиторская фирма «Контакт», 1993.- 496с.
80. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – 2-е изд., перероб. и доп. - Минск.: ИП «Экоперспектива», 1998. – 498с.
81. Соколов В.Я. Планирование аудиторской проверки // Бухгалтерский учет. – 1997. - №11. – с. 36-65.
82. Справочник по аудиту / Ред. Э.А. Уткин – М.: Тандем; Эксмос, 1999
83. Терехов А.А. Аудит. – М.: Финансы и статистика. – 1999. – 512с.
84. Фленов С.И. Организация и методология финансово-хозяйственной деятельности объединений (предприятий). – М.: Финансы и статистика, 1987
85. Фоменко Е.А. К нам пришел налоговый инспектор: бухгалтерская отчетность и методы ее проверки. – Одесса, ОКФА, 1994
86. Фридман Пол Аудит: Контроль затрат и финансовых результатов при анализе качества продукции. – М.: Аудит, Юнити, 1994
- а. Цивільний кодекс УРСР від 18.07.63 р. № 1540-06, зі змінами і доповненнями.
87. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 560с.
88. Чимшит О, Грек Г. Как подготовиться к проверкам контролирующих органов. – 2-е изд. испр. и доп.. – Днепропетровск. Изд. дом “Владимир Дудник”, 2000
89. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит: Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 1995
90. Щодо використання Рекомендацій з ведення бухгалтерського обліку і застосування облікових реєстрів на малих підприємствах, що затверджені Міністерством фінансів СРСР 2 липня 1991 р. № 40: Лист Міністерства фінансів від 27.09.91 р. № 18-09.

Навчальне видання

АУДИТ

КУРС ЛЕКЦІЙ

для студентів

напряму підготовки

6.030509 “Облік і аудит”

денної та заочної форм навчання

Укладач Беренда Надія Іванівна

Редактор _____

Комп’ютерна верстка _____

Підп. до друку 00.00.04р. Обл.-вид. арк.

Наклад пр.

Вид. № . Безплатно. Зам. №...

РВЦ НУХТ. 01033 Київ-33, вул. Володимирська, 68